
Barna Emília

I'll Be Your Plaything

**Anna Szemere és András Rónai. New York, London, Oxford,
New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic.**

Absztrakt: Szemere Anna és Rónai András a Bloomsbury 33 1/3 című, egy-egy zenei albumra fókuszáló sorozatában megjelent könyve Palya Bea *Én leszek a játékszered* (2010) című feldolgozáslemezét elemzi. Az album egyszerre teszi lehetővé a jelen korszak és az államszocializmus időszakának populáris zenéjére történő reflexiót, emellett a szerzők az albumon keresztül rávilágítanak a populáris kultúra és a (poszt)szocialista kollektív emlékezet közötti kapcsolódási pontokra, sajátos kelet-európai perspektívából láttatják a zeneipari viszonyokat, valamint foglalkoznak a genderviszonyok, a feminizmus és az etnicitás kérdéseivel a populáris zenében. A recenzió az érintett kérdések közül elsősorban az emlékezet, az emlékezés, illetve a nosztalgia kérdéskörét, valamint a nőiség, nőieség és a genderviszonyok tematizálását emeli ki.

Kulcsszavak: populáris zene, Palya Bea, nosztalgia, feminizmus, (poszt)szocializmus

---

1 A szerző és a *Replika* folyóirat köszöni a Cambridge University Press által kiadott *Popular Music* folyóiratnak, hogy engedélyezték Barna Emília recenziójának magyar nyelven történő közlését. A fordítás alapjául szolgáló eredeti megjelenés bibliográfiai adatai: Barna, E. *I'll Be Your Plaything*. Szerző: Anna Szemere és András Rónai. New York: Bloomsbury Academic. 139 oldal. ISBN 978-1-501-35443-4. *Popular Music*. Online publikálva: 2024:1-3. doi:10.1017/S0261143023000417. Az angol nyelvű cikk „online first” verziója elérhető az alábbi linken: <https://www.cambridge.org/core/journals/popular-music/article/abs/ill-be-your-plaything-by-anna-szemere-and-andras-ronai-new-york-bloomsbury-academic-139-pp-isbn-9781501354434/869A8486E2ABF4E0D8B7D3DF1749C2E2>

Szemere Anna és Rónai András könyve elsőként járul hozzá magyarországi zenei album elemzésével a Bloomsbury 33 1/3 népszerű, egy-egy lemezre fókuszáló könyvsorozatához. Palya Bea *Én leszek a játékszered* (2010) című lemeze feldolgozások gyűjteménye, és ahogyan a könyvből kiderül, még csak nem is a legsikeresebb kiadványainak egyike. Ez alapján elsöre nem a legnyilvánvalóbb jelölt a sorozatba, Szemere és Rónai elemzése nyomán azonban mégis nagyon jó választásnak bizonyul: a szerzők számára egyszerre teszi lehetővé, hogy reflektáljanak a jelen korszak és az államszocializmus időszakának populáris zenéjére; hogy rávilágítsanak a populáris kultúra és a (poszt)szocialista kollektív emlékezet közötti kapcsolódási pontokra; hogy egy sajátos kelet-európai perspektívából láttassák a zeneipari viszonyokat, beleértve annak globális hierarchiáit; végül hogy a genderviszonyok, a feminizmus és az etnicitás kérdéseivel foglalkozzanak. Szemere Anna korábbi, a (poszt)szocialista és kortárs magyarországi populáris zenével foglalkozó nagy hatású munkái (pl. Szemere 2001, 2018; Szemere és Nagy 2017) és Rónai András zenekritikusi tapasztalata (tudományos publikációi között egy Palyáról szóló korábbi írás is szerepel; Rónai 2017) megalapozzák az említett kérdések mélyreható és izgalmas, a zenei forma és esztétika szempontjait is figyelembe vevő vizsgálatát. A könyv hozzájárul a populáris zenei feldolgozások, fordítások vagy adaptációk kelet-európai perspektívájú, bővülő területéhez is (ld. Ignác 2023, amely Szemere egy írását is tartalmazza; Lange és Szemere 2023). A feldolgozás gyakorlatának összetettségét hangsúlyozva Szemere és Rónai különbséget tesznek a „tisztelőadás” (Rónai és Szemere 2022, 58–59), „egy előadóművész egyéniségének, személyiségének, előadói stílusának kikristályosítása” (Rónai és Szemere 2022, 59–60), a „lokalizáció” (Rónai és Szemere 2022, 60–61) és az „ironikus és humoros feldolgozások” (Rónai és Szemere 2022, 61–62) között, és e kategóriák mentén strukturálják az album 32 dalának – amelybe rövidebb közjátékok is beletartoznak – többségének elemzését.

Az 1976-os születésű énekes és dalszerző, Palya Bea a 2000-es és 2010-es évek során Magyarország egyik legsikeresebb egyéni előadójává vált a populáris zenében. Munkásságában, ahogy az elemzett album is példázza, különböző és egyedi módokon vegyíti a (magyar, cigány, bolgár és számos egyéb eredetű) népzenei az indiai klasszikus zenével, a jazzel, a poppal és a kortárs kísérleti, illetve avantgárd zenei formákkal. Az *Én leszek a játékszered* Palya és rendszeres alkotótársa, Gryllus Samu közös műve. Az album az államszocializmus időszakából dolgoz fel a (televízióban 1966 és 1994 között futó, a korszak meghatározó popkulturális jelenségeként értelmezhető) Táncdalfesztiválon elhangzott popslágereket, két USA-beli globális sláger mellett. A játék számos értelemben vett fogalma és gyakorlata mellett, amely átjárja az albumot és egyúttal az elemzést is, a könyv a dialógus koncepcióját is hangsúlyozza, mind formáját, mind tartalmát tekintve: a bevezető a könyv két szerzőjének a populáris kultúra, a politika és az emlékezet viszonyán elmélkedő párbeszédét reprodukálja, egyfajta metaszóveggé; majd az album két fő alkotója közti együttműködés története következik. Ez az izgalmas betekintés az alkotói folyamatba a lemez esztétikai megközelítését tükrözi – amelyet Rónai (2017) korábbi írásában „gyengéd dekonstrukciónak” nevezett –, amennyiben az elemzés rávilágít az alkotói folyamatot a dalokban láthatóvá, vagy inkább hallhatóvá tevő technikákra (egy jellegzetes példa az a felvétel, amelyen egy Skype párbeszédet hallhatunk, amelyben Gryllus és Palya az egyik, az albumra tervezett amerikai dallal kapcsolatos lehetséges szerzői jogi problémákat beszélnek meg – a párbeszéd alatt különböző zenei fragmentumok és improvizáció hallhatók,

ironikus zenei kommentárt szülve a szerzőségről és a globális szerzői jogi rezsimről). Az elemzés emellett párbeszédbe állítja a „rég” dalokat és új verzióikat, a két történeti korszakot, „keletet” és „nyugatot” (az utóbbit az albumon közvetlenül az USA-beli dalok jelenítik meg) és különálló társadalmi világokat: a falut és a nagyvárosokat, valamint utóbbiak kozmopolita művészeti világait. A szerzők a bahtyini dialogizmus mellett a „világközi” (*intermundane*) fogalmát (Stanyek és Piekut 2010) és a cselekvőhálózat-elméletet mozgósítják ezen interakciók és relációk értelmezéséhez.

A könyvben tárgyaltak közül két központi kérdéskört emelnék ki. Elsőként az emlékezés, emlékezet témáját: a szerzők egyszerre tematizálják az államszocialista múlt reprezentációját egy válságokkal terhelt globális kapitalista jelenben (az album 2010-ben jelent meg, a 2008-as globális gazdasági válság után, egyúttal Magyarországon egy új politikai korszak kezdetének évében) és a nosztalgia kérdését a „retrokultúra”, a „nekromarketing” (Rónai és Szemere 2022: 39) és egy nagy tempóban növekedő örökségipar globális terjeszkedése mentén. Szemere és Rónai a „retrománia és hantológia globális trendjeiben” helyezik el az albumot, Reynolds (2010), illetve Fisher (2014) gondolataira utalva, de Boym (2001) restauratív és reflektív nosztalgia koncepcióját is idézik – amelyek közül az utóbbi elmélet az első kettővel szemben specifikusan kelet-európai történeti kontextusból és episztemológiából indul ki. A Táncdalfesztiválhoz való kapcsolódásukon keresztül a feldolgozott dalok többsége eredetileg is érdekes elegye volt az 1960-as évek lázadó ifjúsága által képviselt nyugatorientált *beat* stílusának és az állami televízió konzervatív, *estrade*-szerű táncdal hangszerelésének, amely zeneileg keretezte – vagy inkább ketrecbe zárta, domesztikálta és bekebelezte – az ifjúsági kultúrát. Szemere és Rónai elemzése alapján az *Én leszek a játékszered* feldolgozásainak játékos, kísérletező pop-folk-világzene-avantgárd megközelítése szemben áll a restauratív nosztalgia maszkulin, konzervatív, rockalapú kultúrájával, amelyre tekinthetünk a magyar populáris zene dominánsabb, sőt hegemon formájaként (az utóbbit jól illusztrálja Rónai nyitó anekdotája). Az album ilyen módon az emlékezet autonómiája felé tett lépésként értelmezhető egy globális örökségipar és a helyi emlékezetpolitika kettős rezsimjében.

Másodsorban a könyv reflektál Palya feminizmusára – arra, hogy hogyan jelennek meg a genderviszonyok, a nőiség és a nőesség bizonyos dalokban az albumon, illetve a zenész munkásságában és karrierjében általában is. Cixous (1976) *écriture féminine*-jét idézve a szerzők Palya zenéjét mint specifikusan női zenét mutatják be: Palyaé egy olyan hang, amely változatos, az etnicitás és társadalmi osztályhelyzet által is formált női tapasztalatokat artikulál. Egyrésztől, amint azt a szerzők szintén megmutatják, Palya álláspontja egyértelműen posztfeminista, neoliberalis pozíció: az album címe, amely egy játékosabb, többértelműbb verziója Kovács Kati dacos eredeti „Nem leszek a játékszered” előadásának az 1966-os Táncdalfesztiválról, látványosan jelképezi a második hullámos feminizmustól a posztfeminizmus irányába történő elmozdulást. Ezen felül, ahogy a szerzők rámutatnak, Palya úgy válaszolt mind a zeneipar szexizmusára, mind a zeneiparban egy ún. *major* lemezkiadóval való szerződéses viszonya révén megtapasztalt globális hatalmi egyenlőtlenségekre, hogy létrehozott egy saját kiadót, és a karrierjét független, vállalkozói mentalitással építette. Mindemellett az albumon számos felvétel erőteljesen és érzékletesen jeleníti meg a generációkon átívelő női tapasztalatot: a dalok egy része az anya-lány kapcsolatot mint a női örökség vonalát állítja középpontba, amelyet legtisztábban Palya

és édesanyja duettje fejez ki. Az államszocialista korszak munkásnőinek életét és a bér-munka e kontextusában érvényesülő férfuralmi viszonyokat a Palya édesanyjának hangfelvétel- emlékeiből származó hangminták jelenítik meg, amelyek abban a szegedi ruhagyárban készültek, ahol dolgozott. E fragmentumok hatásos, „a szocializmus időszaka alatti genderviszonyokhoz fűzött metakommentárként” (Rónai és Szemere 2022: 91) szolgálnak az albumon, a hangokon keresztül összefűzve a kelet-európai nők személyes és kollektív emlékezetét.

Hivatkozott irodalom

- Boym, Svetlana (2001): *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- Cixous, Hélène (1976): The Laugh of the Medusa. *Signs* 1(4): 875–93.
- Fisher, Mark (2014): *Ghosts of My Life. Writings on Depression, Hauntology and Lost Futures*. Winchester: Zero Books.
- Ignác, Ádám (2023): *Translation, Adaptation, and Intertextuality in Hungarian Popular Music*. Lausanne: Peter Lang.
- Lange, Barbara Rose és Anna Szemere (2023): Dialogue with a Legend: Musical Engagements with the Songs of Katalin Karády. In *Translation, Adaptation, and Intertextuality in Hungarian Popular Music*. Ádám Ignác (szerk.). Lausanne: Peter Lang, 61–83.
- Reynolds, Simon (2010): *Retromania. Pop Culture's Addiction to Its Own Past*. New York: Faber and Faber.
- Rónai, András (2017): The Insecure Village Girl Who Found Success, and Her Gentle Deconstructions: Bea Palya. In *Made in Hungary: Studies in Popular Music*. Emília Barna és Tamás Tófalvy (szerk.). New York és Abingdon: Routledge, 99–110.
- Rónai, András és Anna Szemere (2022): *I'll Be Your Plaything*. New York, London, Oxford, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic.
- Stanyek, Jason és Benjamin Piekut (2010): Deadness: Technologies and the Intermundane. *TDR: The Drama Review* 54(1): 14–38. DOI: <https://doi.org/10.1162/dram.2010.54.1.14>.
- Szemere, Anna (2001): *Up from the Underground. The Culture of Rock Music in Postsocialist Hungary*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Szemere, Anna és Márta Kata Nagy (2017): Setting Up a Tent in the “New Europe”: The Sziget Festival of Budapest. In *Made in Hungary: Studies in Popular Music*. Emília Barna és Tamás Tófalvy (szerk.). New York és Abingdon: Routledge, 15–25.
- Szemere, Anna (2018): Let's Turn Hegel from His Head onto His Feet: Hopes, Myths, and Memories of the 1960s in Tamás Cseh's Musical Album “A Letter to My Sister.” *Slavic Review* 77(4): 881–889. DOI: <https://doi.org/10.1017/slr.2018.285>.

Barna Emília

egyetemi docens, BME GTK Szociológia és Kommunikáció Tanszék